

जल जीवन मिशन कार्यक्रम
राबविण्यासाठी मागदर्शक सूचना.

महाराष्ट्र शासन

पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: जजीमि २०२५/प्र.क्र. १३४/पापु- १०

नवीन मंत्रालय इमारत सातवा मजला, गोकुळदास तेजपाल रुग्णालय इमारत संकुल,
क्रॉफर्ड मार्केट जवळ, लोकमान्य टिळक मार्ग, मुंबई-४०० ००९.

दिनांक: २१ जानेवारी, २०२६

वाचा -

- १) भारत सरकार, जल शक्ती मंत्रालय, नवी दिल्ली यांच्या मार्गदर्शक सूचना दिनांक २५.१२.२०१९
- २) शासन निर्णय पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग क्र. जजीमि २०१९/प्र.क्र. १३८/ पापु-१० (०७),
दि.४ सप्टेंबर २०२०.
- ३) केंद्रीय जल शक्ती मंत्रालय, पेयजल आणि स्वच्छता विभागाचे पत्र क्रमांक NO.W-११०४२/१२४/२०२२-JJM-III-DDWS, दिनांक १४.०७.२०२५
- ४) शासन परिपत्रक पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग क्र. जजीमि-२०२५/प्र.क्र. १३४/पापु-१०,
दिनांक १५.०९.२०२५

प्रस्तावना

केंद्र शासनामार्फत सन २००९-१० पासून सुरु असलेल्या राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमाची पुनर्रचना जल जीवन मिशनमध्ये करण्यात आली आहे. केंद्र शासनाने जल जीवन मिशनसाठी दिनांक २५.१२.२०१९ रोजी मार्गदर्शक सूचना प्रसिद्ध केल्या आहेत, त्यानुषंगाने शासन निर्णय पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग दिनांक ४.९.२०२० अन्वये राज्यामध्ये जल जीवन मिशन कार्यक्रम राबवण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे. या कार्यक्रमातंरंगत ग्रामीण भागातील प्रत्येक घरात वैयक्तिक नळ जोडणीद्वारे

दरडोई ५५ लिटर प्रतिदिन, शाश्वत व गुणवत्तापूर्ण पाणी पुरवठा करणे हे जल जीवन मिशनचे प्रमुख उद्दीष्ट आहे. राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमांतर्गत सुरु असलेल्या योजना, स्टॅण्ड पोस्ट नळ पाणी पुरवठा योजना, तसेच ४० LPCD ने पूर्ण झालेल्या योजनांची ५५ LPCD प्रमाणे सुधारणात्मक पुनर्जोडणी (Retrofitting) करण्यात येत आहे. राज्यातील शाळा, अंगणवाड्या, अनुदानित आश्रमशाळा, शासकीय वस्तीगृहाकरीता या योजनेतून नळ जोडणी देण्यात आल्या आहेत. तसेच एकाकी/आदिवासी वाडी/पाडयाकरीता सौर उर्जा आधारीत नळ पाणी पुरवठा योजना करण्यात येत आहेत. सदरहू कार्यक्रमांतर्गत राज्यात एकुण ५१,५६० नळ पाणी पुरवठा योजना राबविण्यात येत असून त्यापैकी सध्यस्थितीत २६१३१ योजनांची कामे पूर्ण झाली असून उर्वरीत योजनांची कामे विविध टप्प्यांवर प्रगती पथावर आहेत. सदरहू योजनांची कामे केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार विहीत मानके विचारात घेऊन दर्जेदार करण्याबाबत शासनाकडून अंमलबजावणी यंत्रणांना वेळोवेळी निर्देश देण्यात आले आहेत तथापि योजनांच्या कामांमध्ये गुणवत्ताविषयक तथा वित्तीय अनियमितता होत असल्याबाबत शासनास तक्रारी प्राप्त झाल्या आहेत. सदरहू कार्यक्रमांतर्गत राबविण्यात येत असलेल्या नळ पाणी पुरवठा योजनांची कामे गुणवत्तापूर्ण तसेच शासनामार्फत वेळोवेळी निश्चित केलेल्या मानकानुसार व दर्जेदार होण्याच्या अनुषंगाने निर्देश निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय -

जल जीवन मिशन कार्यक्रमांतर्गत राबविण्यात येत असलेल्या नळ पाणी पुरवठा योजनांची कामे शासनाने वेळोवेळी निश्चित केलेल्या दर्जा व मानकानुसार होण्याच्या अनुषंगाने खालील प्रमाणे निर्देश देण्यात येत आहेत -

- १) जल जीवन मिशन अंतर्गत सुरु असलेल्या सर्व कामांमध्ये भ्रष्टाचार / वित्तीय अनियमितता याला अजिबात थारा न देता शुन्य सहिष्णुता (Zero Tolerance) धोरण अवंलबवावे.
- २) जल जीवन मिशन अंतर्गत सुरु असलेली कामे ही राष्ट्रीय जल जीवन मिशन (NJJM) कडून निर्धारीत मानकाप्रमाणेच होतील, याची सर्व जबाबदारी संबंधीत अंमलबजावणी यंत्रणेची आहे.

- ३) जल जीवन मिशन अंतर्गत सुरु असलेल्या कामांमध्ये दुष्यम दर्जाच्या बांधकाम साहित्याचा वापर होणार नाही तसेच प्रत्येक योजनेच्या सविस्तर प्रकल्प अहवालानुसारच (DPR) योजनेच्या कामांची गुणवत्ता व दर्जा असेल याची जबाबदारी अंमलबजावणी यंत्रणाची राहील.
- ४) जल जीवन मिशन अंतर्गत सुरु असलेल्या योजनांच्या कामांच्या दर्जाची तपासणी व इतर अनुषंगिक बाबींकरीता आवश्यकता, उपलब्धतेनुसार व वित्तीय मर्यादेत अद्यावत तंत्रज्ञानाचा वापर करावा.
- ५) जिल्ह्यातील ग्रामीण नळ पाणी पुरवठा योजनांची कामे ही जिल्हा पाणी आणि स्वच्छता मिशन (DWSM) यांच्या मान्यतेने करण्यात येत असतात. सबब जिल्हाधिकारी यांनी त्यांच्या अध्यक्षतेखालील जिल्हा पाणी आणि स्वच्छता मिशन (DWSM) ची महिन्यातून किमान एकदा बैठक घेऊन सुरु असलेल्या कामांच्या प्रगतीचा आढावा घ्यावा.
- ६) योजनेच्या विविध शासकीय यंत्रणांची नाहरकत प्रमाणपत्र / परवानगीमुळे प्रलंबित असलेल्या प्रकरणांचा आढावा जिल्हा पाणी व स्वच्छता अभियान (DWSM) च्या बैठकीत घेण्यात यावा व अडथळे दूर करण्याकरीता पाठपुरावा करावा. शासनस्तरावरील बाबीकरीता मिशन संचालक, जल जीवन मिशन, राज्य पाणी व स्वच्छता मिशन (SWSM) व सदस्य सचिव, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण यांच्याकडे प्रस्ताव सादर करून शासनास देखील अवगत करावे.
- ७) जिल्हा पाणी व स्वच्छता मिशन (DWSM) यांच्या नियमित बैठकीमध्ये योजनेतील कामांची गुणवत्ता, वित्तीय अनियमितता व भ्रष्टाचाराच्या तक्रारीची गंभीरपणे दखल घेऊन सदरच्या सर्व प्रकरणाबाबत अंतिम निष्कर्षापर्यंत (Legal end) घेऊन जाण्याची जबाबदारी जिल्हा पाणी व स्वच्छता मिशन (DWSM) यांची राहील.
- ८) जिल्हा पाणी व स्वच्छता मिशन (DWSM) यांच्या नियमित होणाऱ्या बैठकीचे इतिवृत्त सक्षम प्राधिकाऱ्याच्या मान्यतेने बैठक झाल्यानंतर ८ दिवसांत भारत सरकारच्या IMIS पोर्टलवर

अद्यावत करावे. याबाबतची संपूर्ण जबाबदारी जिल्हा परिषदेच्या मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांची राहील.

- ९) जिल्हा पाणी व स्वच्छता मिशन (DWSM) ने जिल्ह्यामध्ये पूर्ण झालेल्या व सुरु असलेल्या योजनांच्या कामांच्या दर्जाची पडताळणी करण्याकरीता जिल्हास्तरावरून प्रत्येक महिन्यामध्ये काही योजनांची तपासणी स्वतः करून कामे विहीत केलेल्या मानकांप्रमाणेच सुरु असल्याची खात्री करावी.
- १०) जल जीवन मिशन अंतर्गत प्रत्येक योजनेचा IMIS पोर्टल वरील Data दर सोमवारी अद्यावत करण्यात यावा तसेच योजनेचा तपशील दर महिन्याला शासनाच्या डॅशबोर्डवर अद्यावत करण्यात यावा, याची जबाबदारी मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांची राहील.
- ११) जल जीवन मिशन अंतर्गत प्राप्त तक्रारींचा वर्षनिहाय तपशील तक्रारीच्या अनुषंगाने केलेल्या कृती अहवालासह शासनास वेळोवेळी सादर करावा.
- १२) प्रत्येक ग्रामपंचायतीमध्ये पेयजल योजनांची आतापर्यंतच्या सर्व उपांगासह तसेच सर्व नव्या व जुन्या योजनांचे (RPWSS) व सुजलग्राम यानुसार युनिक आयडीची निर्मिती प्रक्रिया पूर्ण करण्यात यावी.
- १३) जल जीवन मिशन अंतर्गत सुरु असलेल्या योजनेच्या पाईपचे हायड्रोटेस्टिंगबाबतची कार्यवाही विहीत कालावधीत करून घेण्याची जबाबदारी संबंधित प्रकल्प व्यवस्थापन सल्लागार(PMC) व संबंधीत सक्षम प्राधिकारी यांची राहील.
- १४) योजनेच्या सुधारीत प्रशासकीय मान्यता प्रस्तावांची सखोल तपासणी मुख्य कार्यकारी अधिकारी जिल्हा परिषद यांनी करावी. योजनेच्या प्रस्तावित वाढीची गरज, सुधारीत योजनेमध्ये पर्यायी जल ऋत सुचविण्यात आले असल्यास सदरचे जलऋताचे ठिकाण व गावातील अंतर यांबाबतचे अंतिम पर्याय किफायतशीर व शाश्वत असावा.

- १५) प्रत्येक योजनेच्या साहित्यावर लागू असलेली वस्तू व सेवा कर (GST) संबंधित कंत्राटदाराने अदा केल्याबाबतची योजना निहाय खात्री अंमलबजावणी यंत्रणांनी करावी व त्याबाबतचा अनुपालन अहवाल वेळोवेळी अभियान संचालक, जल जीवन मिशन, राज्य पाणी व स्वच्छता मिशन (SWSM) यांच्याकडे सादर करावा.
- १६) जल जीवन मिशन मधील योजनांची कामे ५५ LPCD या मानकाने निश्चित करण्यात आलेली आहेत व त्याप्रमाणे ती प्रत्यक्षात असतील याबाबतची खातरजमा संबंधीत अंमलबजावणी यंत्रणा यांनी करावी.
- १७) पूर्ण झालेल्या योजना संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थांना विनाविलंब हस्तांतरीत कराव्यात. स्थानिक स्वराज्य संस्था हस्तांतरणासाठी टाळाटाळ करत असल्याचे दिसून आल्यास सदरच्या योजनांचे एकतर्फी हस्तांतरण करण्यात यावे.
- १८) योजनेचे हस्तांतरण करताना सदर योजनेचा सविस्तर प्रकल्प अहवाल (DPR), वापरण्यात आलेल्या साहित्याचे तपशील, यंत्र सामुग्रीचे SOP, देखभाल मार्गदर्शक (Maintenance Manual), देखभाल दुरुस्तीचा वार्षिक देखभाल करार (AMC) करण्यात आला असल्यास किंवा हमी कालावधी (Warranty period) असल्यास त्याचा तपशील व अन्य आवश्यक दस्तऐवज स्थानिक स्वराज्य संस्थेला हस्तांतरीत करावे.
- १९) योजना हस्तांतरीत करण्यापूर्वी सदरच्या कामाचे प्रभावी संचलन व कार्यान्वयनाकरिता सदर स्थानिक स्वराज्य संस्थांमधील तांत्रिक प्रतिनिधींना प्रशिक्षित करावे व त्यानुषंगाने किमान १५ दिवस संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या प्रतिनिधींसोबत समन्वय ठेऊन दैनंदिन चालन संचालनाकरीता येत असलेल्या अडचणी व त्यावरील उपाययोजनाबाबत त्यांना सखोल ज्ञान प्राप्त होईल व पुढील काळामध्ये योजनेच्या परिचालनाला अडथळा येणार नाही याची दक्षता कंत्राटदारांनी घ्यावी.

२०) शासनाच्या प्रचलित कार्यपद्धतीनुसार योजना हस्तांतरणाबाबत जिल्हा परिषद, कंत्राटदार व संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्था यांमध्ये त्रिपक्षीय करार पत्र करून योजनेचे हस्तांतरण करण्याबाबतची कार्यवाही करण्यात यावी.

२१) पाणीपुरवठा योजनेकरिता निश्चित केलेला खोत कोरडा गेल्यास, सदर ठिकाणी जल संधारण (Water conservation) च्या उपाययोजना राबवाव्यात.

२२) नल-जल मित्र कार्यक्रमातील योजनेची प्रभावी अंमलबजावणी करण्याच्या अनुषंगाने प्रत्येक गावामध्ये दोन/तीन नल जल मित्र उपलब्ध होतील याची सुनिश्चिती जिल्हा पाणी व स्वच्छता मिशन व राज्य पाणी व स्वच्छता मिशन यांनी करावी.

२३) नल जल मित्र कार्यक्रमामध्ये प्राथम्याने महिलांना प्रशिक्षित करून त्यांना स्वंयपूर्ण बनविण्याचा दृष्टीकोण असावा.

२. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेताक २०२६०१२११६००३३०९२८ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(पराग जैन - नैनुटिया)

प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य मंत्रालय, मुंबई.

२. मा.राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य यांचे सचिव, मलबार हिल, मुंबई.
३. मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, महाराष्ट्र राज्य मंत्रालय, मुंबई.
४. मा.उपमुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव महाराष्ट्र राज्य मंत्रालय मुंबई.
५. मा.मंत्री, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग यांचे खाजगी सचिव, महाराष्ट्र राज्य मंत्रालय, मुंबई.
६. मा.राज्यमंत्री, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग यांचे खाजगी सचिव, महाराष्ट्र राज्य मंत्रालय, मुंबई.
७. सदस्य सचिव, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, मुंबई.
८. अभियान संचालक, जल जीवन मिशन, राज्य पाणी व स्वच्छता मिशन, बेलापूर, नवी मुंबई.
९. आयुक्त, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा, पुणे.
१०. जिल्हाधिकारी (सर्व).
११. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व).
१२. मुख्य अभियंता, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण (सर्व).
१३. अधीक्षक अभियंता, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण (सर्व).
१४. कार्यकारी अभियंता, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण (सर्व).
१५. सहसंचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा पुणे.
१६. प्रादेशिक उपसंचालक, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा (सर्व प्रादेशिक विभाग).
१७. कार्यकारी अभियंता, ग्रामीण पाणीपुरवठा विभाग जिल्हा परिषद (सर्व).
- १८.उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी, पाणी व स्वच्छता, जिल्हा परिषद (सर्व).
१९. निवडनस्ती कार्यासन पापु -१०.